

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Cevdet Karal'ın *Alışveriş Listesi* Adlı Şiir Kitabında İronik Anlatım

Ironic Expression in Cevdet Karal's Poetry Book Titled Shopping List

Gaye Belkız Yeter Şahin* - Can Şahin**

Abstract: After 1980 Turkish literature, Cevdet Karal, who attracted attention with his poems with metaphysical and mystical characteristics, published his poems and writings in *Kaşgar*, *Bürde*, *Argos*, *Dergâh*, *Diriliş*, *İpek Dili*, *Kayılar*, *Nar*, *Matbuat*, *Yönelişler*, *Varide*, *Cins*, *Edebi Fikir* magazines and *Yeni Şafak* newspaper. Karal's meticulousness in pen workmanship, one of the poets who cares about his poetry, is reflected in his poetry book titled *Alışveriş Listesi* (Shopping List), published in 2018, which also includes experimental poetry essays. This single and long poem titled "Alışveriş Listesi" (Shopping List), which gives the title to the poetry book, is remarkable in terms of reflecting the poet's view and stance on life. The poem titled "Alışveriş Listesi" (Shopping List), written with an avant-garde understanding, can be read as an objection to the post-modernist era. The poet wants to draw attention to the rapid change that emerged after modern life with an intense use of irony. Irony offers a striking and effective narrative opportunity to Karal, who criticises the problems and unsolvable problems of the modern period. The fact that Cevdet Karal conveys his general attitude towards life with an ironic style shows that he uses irony as an expression technique and the poet's mastery of using language. Irony, which Cevdet Karal uses as a narrative strategy in his poetry, is a pragmatic narrative technique that is shaped in line with the artist's purpose and has qualities unique to him. In *Alışveriş Listesi* (Shopping List) the poet, who expresses the problems faced by mankind in the twentieth century with ironic expression, also has the opportunity to convey his views on life, humanity and art. In this study, in which we will analyse the function of.

Structured Abstract: The concept of irony, which comes from the Greek word "eiron", means to conceal, hide, cover up; to show in a different way; to ignore; to be hypocritical, to be hypocritical. In Turkish literature, irony, which corresponds to arts such as allegory, sarcasm has started to be used frequently in literary texts after 1980.

* Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Corresponding Author: Asst. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0002-4290-9920

gayeyeter@hotmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Asst. Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0001-8038-9906

komparatist@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Yeter Şahin, G.B. & Şahin, C. (2023). Cevdet Karal'ın *Alışveriş Listesi* adlı şiir kitabında ironik anlatım. *Turkish Studies - Language*, 18(3), 2065-2084. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.70801>

Received/Geliş: 24 June/Haziran 2023

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 25 September/Eylül 2023

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

Published/Yayın: 30 September/Eylül 2023

In this study, the ironic discourses in Cevdet Karal's poetry book titled *Alışveriş Listesi* (Shopping List) were tried to be identified. Referring to the problems of the modern age through irony, Cevdet Karal emphasises metaphysical and mystical elements. In the text in which it is stated that the world has turned into a "shopping list", the negative consequences of rapid consumption and production are presented to attention.

Consisting of a single and long poem, *Alışveriş Listesi* (Shopping List) draws attention to personal and social crises and weaknesses with an ironic expression. The ironic discourse, which is one of the most frequently used narrative techniques in *Alışveriş Listesi* (Shopping List), starts from the title of the book and spreads throughout the text. The "grater" picture on the front cover of the book is the visual expression of the ironic narrative in the text. Cevdet Karal, who conveys his general stance towards life through irony, wanted to raise awareness of the reader about the issues he deems important in *Alışveriş Listesi* (Shopping List).

The examples of ironic discourse identified in the text are given under the subheadings 'irony towards the criticism of modernism and general human situations', 'ironic approach towards individual and social problems', 'irony of the contrast between life and death'.

In his poem titled *Alışveriş Listesi* (Shopping List), Cevdet Karal expresses many social, cultural, economic and political negativities of modern life through irony. In the poem, individual and social problems caused by the digital age and whose effects are increasing day by day are criticised through irony.

The poet approaches reality in a cynical way and takes serious issues lightly. Especially the indifference to the negativities in individual and social life is one of the reasons for the poet's preference for ironic expression. In *Alışveriş Listesi* (Shopping List), where insatiability, unhappiness, loneliness, alienation and despair caused by the selfishness brought about by the modern age are criticised, a return to metaphysics is presented as a solution to the problems of mankind. In the poem, a list of needs in the form of suggestions for disappointments, crises of faith and sadness is created for modern man. In this list, tips on how to cope with problems are listed. Issues such as rapid production and consumption, urbanisation, interpersonal relations, economic problems, diseases, increasing crimes, moral degeneration, weaknesses of faith, commodification of women, indulgence in pleasure, artificiality are presented to attention with a questioning and critical approach in the poem.

The poet, who asks questions to the readers and gives them some warnings, explains that human beings are helpless in the face of many negativities such as increasing cancer diseases, unhappiness, restlessness, insatiability, marginalisation, loneliness and social alienation. The failure of the modern age's ideal of continuous progress and development, the inability to overcome all these problems, and even the fact that the source of many problems is the lifestyle oriented towards this ideal are described in the poem by resorting to ironic discourse. In the poem where romantic irony is used, the poem draws attention to the emptying of the grand narratives (meta-narratives) with the expression "Damn, it never developed". In the poem, a lifestyle alternative is presented outside of all ideologies, natures and established rules.

In the modern age, the original of almost everything has been tampered with and replaced by artificial products. The substitution of artificiality for the original is a frequently criticised issue in the poem.

The unsatisfied, unhappy and introverted moods of individuals living in modern societies indicate that there is an excess in almost everything. The increase of insatiable individuals caught up in the frenzy of consumption is criticised in the poem with the expression "MORE THINGS ARE NEEDED". The poet has developed an ironic discourse by pretending to underestimate the current situation with this choice.

In the modern age, which is captive to pleasure, entertainment and desires, cares about the mechanical, prefers artificiality instead of naturalness, it is determined that individuals who are not even aware of their own feelings, cannot make sense of their feelings, become lonely and alienated are in danger.

In the poem, the contrasts between life and death are included with an ironic discourse. The escape area of the individual who is overwhelmed by the information-centred life imposed by the modern age, his objections and excessive interest in unnecessary subjects are conveyed through irony.

In *Alışveriş Listesi* (Shopping List), Cevdet Karal touches upon many problems caused by the modern age understanding through irony by developing new perspectives compatible with the reader's life practices.

Keywords: Turkish Language and Literature, Cevdet Karal, *Alışveriş Listesi* (Shopping List), irony, individual and social criticism

Öz: 1980 sonrası Türk edebiyatında metafizik ve mistik özelliklere sahip şiirleriyle dikkat çeken Cevdet Karal, şiir ve yazılarını *Kaşgar*, *Bürde*, *Argos*, *Dergâh*, *Diriliş*, *İpek Dili*, *Kayılar*, *Nar*, *Matbuat*, *Yönelişler*, *Varide*, *Cins*, *Edebi Fikir* dergileri ve *Yeni Şafak* gazetesinde yayımlamıştır. Karal'ın deneysel şiir denemelerini de içeren *Alışveriş Listesi* adlı şiir kitabı 2018 yılında yayımlanmıştır. Şiir kitabına adını veren “*Alışveriş Listesi*” başlıklı bu tek ve uzun şiir, şairin hayata bakışını ve duruşunu yansıtmaya bakımından dikkat çekicidir. Avangard bir anlayışla kaleme alınan “*Alışveriş Listesi*” başlıklı şiir, modernizm sonrası döneme yapılan itirazlar olarak okunabilir. Şair, modern hayatın ardından ortaya çıkan hızlı değişime yoğun bir ironi kullanımıyla dikkat çekmek istemiştir. İroni, modern dönemin problemlerine ve çözilemeyen sorunlarına dönük eleştiriler getiren şaire, çarpıcı ve etkili bir anlatım olanağı sunmaktadır. Cevdet Karal'ın hayat karşısındaki genel tavrını ironik bir üslupla aktarması, ironiyi bir anlatım tekniği olarak kullandığını ve şairin dili kullanmadaki ustalığını göstermektedir. Cevdet Karal'ın şiirinde bir anlatım stratejisi olarak ironi sanatçının amacı doğrultusunda şekillenen ve ona özgü nitelikler taşıyan pragmatik bir anlatım tekniğidir. *Alışveriş Listesi*'nde okurun yirminci yüzyılda karşılaştığı sorunları ironik anlatımla ifade edern şair aynı zamanda kendisinin hayata, insana ve sanata yönelik görüşlerini de ifşa eder. Çalışmamızda Cevdet Karal'ın *Alışveriş Listesi*'nde yer alan ironik anlatımların işlevleri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk dili ve edebiyatı, Cevdet Karal, *Alışveriş Listesi*, ironi, bireysel ve toplumsal eleştiri

Giriş

Çalışmamıza konu edindiğimiz Cevdet Karal'ın tek ve uzun bir şiirden ibaret olan *Alışveriş Listesi* adlı şiir kitabında ironinin pek çok türünü (romantik, sözlü, dramatik, uyuşmazlık gibi) itirazlarını dile getirmek için bir araç olarak kullanmıştır. Bedir Acar, Cevdet Karal'ın bu tercihi şöyle dikkat çeker: “Karal'ın daha önceki kitaplarından farklı olarak ironiyi dramla birleştiren sert, hatta yıkıcı bir dil arayışı söz konusu. Karal'ın *Alışveriş Listesi*, sadece madden değil, manen de her türlü tüketime odaklanmış yaralı ruhlarımız üzerinde ‘tsunami’ etkisi yapacak güçte bir şiir” (Acar, 2018).

Yunanca “*eiron*” kelimesinden gelen *ironi* kavramı, Yunancada “gizlemek, saklamak, örtbas etmek; başka şekilde göstermek; görmezlikten gelmek; ikiye bölme, mürailik etmek” anlamlarına gelmektedir (Aktunç, 2009, s. 80). Antik Yunan'a kadar götürülebilen ironi kavramı *sözün aksinin iması* şeklinde yorumlanabilir.

Quintilian, ironi kavramını “‘saklayıp gizleme’ (dissimulatio) ve ‘-miş gibi yapma’ (simulatio) kavramları bağlamında tanımlarken (...) ironiyi salt dile ait bir olgu olmaktan çıkararak, ‘bireyin hayat karşısındaki genel tutumu’nu tanımlamak için kullanır. Buna göre ironi, hayat karşısındaki genel ‘duruş’u” gösterir (Cebeci, 2008a, s. 88). Cevdet Karal'ın *Alışveriş Listesi*'nde benzer bir tavrın olduğunu söyleyebiliriz. Karal, *Alışveriş Listesi*'nde hayatın olumsuzlukları karşısındaki sorgulayıcı tavrını ironi aracılığıyla anlatmıştır.

İroni, Tanzimat'la birlikte Fransızcadan dilimize geçmiştir (Yavru, 2022, s. 2). İroni, Türk edebiyatında “tariz, kinaye, istihza, tecahül-i arif gibi sanatlarla” karşılık gelmektedir.

Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Fransevî*'sinde “*ironie*” kavramı “istihza, acı bir istihza” olarak tanımlanmıştır (Şemsettin Sami, 1905, s. 1295). Abdülhakim Tuğluk'un tespitine göre Viyana'da Ermeni dilbilimci Artin Handoğlu tarafından *Dictionnaire Abrege Français-Turc* (1831) adıyla yayımlanan bir Fransızca-Türkçe sözlükte de “*ironie*” kavramı aynı anlamda kullanılmıştır (Tuğluk, 2019, s. 10).

Türk edebiyatında daha çok Tanzimat sonrasında kullanılsa da Batı edebiyatındaki kullanımı oldukça eskidir. İroni sözcüğü *Türkçe Sözlük*'te "gülmece, söylenen sözün tersini kastederek kişiyle veya olayla alay etme" anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>).

Soren Kierkegaard'a göre ironi, "Söylev sanatında sık kullanılan bir söz oyununun adı ironidir ve özelliği, söylenen sözün aksinin ima edilmesi" anlamında kullanılmaktadır (Kierkegaard, 2003, s. 227). Kierkegaard, bu tanım ile ironik anlatımda önemli bir yere sahip olan söylemle anlamın zıtlığına dikkat çeker.

Terry Eagleton'a göre ironi "Dünyanın iddialarının değersizliğini ve hükümsüzlüğünü gösterirken, onlarla birlikte Sokratesçi yıkıcılıktan daha derin bir olumluluk taşıyan mizah ve komediye" dönüşür (Eagleton, 2003, s. 190). Eagleton'ın ironi tanımından hareketle ironinin eleştirel işlevinin, toplumun anlamlandıramadığı sorunları onlara görünen ile gerçeklik arasındaki zıtlıklardan faydalanarak anlatmak olduğunu ifade edebiliriz.

Zıtlıklar üzerine kurulan ironi "hayatın paradokslarını ve belirsizliğini içinde barındıran bir teknik"tir (Hüküm, 2017, s. 80). Görünen ile gerçek arasındaki zıtlığın ironi aracılığıyla anlatımı hayatı ve toplumu anlamlandırmada okura yardımcı olacaktır.

İronik anlatım, edebiyatçının var olan durumdan hoşlanmaması ya da ondan sıkılması nedeniyle kullandığı bir yöntemdir (Bingöl, 2018, s. 180). Çok eski zamanlardan beri edebî metinlerde çeşitli farklılıklarla sıklıkla kullanılan bir teknik olan ironi şu şekilde tasnif edilmiştir:

"Edebiyat teorisi içinde söz ironisi, dramatik ironi, durum ironisi, trajik ironi, romantik ironi olarak çeşitlendiği gibi şahsi olmayan ironi, kendini azımsama ironisi, saflık ironisi, dramatize edilmiş ironi, basit uyumsuzluk ironisi, sonuç/netice ironisi, kendini ele verme ironisi, ikilem/çıkılmaz ironisi, kozmik ironi; kararlı ironi, kararsız ironi gibi isimlerle de tasnif edilmiştir (...) Hangi amaçla perforce edilirse edilsin onun özünde durumun veya sözün tam tersinin kastedilmesi yatar" (Yavru, 2022, s. 4).

Oğuz Cebeci, ironinin konuşmacının sözlerini güçlendirme, kişisel ve toplumsal zaafı teşhir etme, okuyucuda belli konularla alakalı farkındalık oluşturma şeklinde üç farklı kullanımından bahseder (Cebeci, 2008 b, s. 307).

Abdülhakim Tuğluk, *İroni ve Roman* adlı çalışmasında yer alan "Dünden Bugüne İroni" alt başlığında ironiyi klasik, modern ve postmodern zamanlardaki kullanım şekillerindeki farklılıklara göre sınıflandırmış ve ironinin kronolojik olarak sınıflandırılmasının güçlüğünden şöyle bahsetmiştir: "İroni kronolojik olarak tasnif etmek ironinin ruhuna aykırı gibi görünse de edebî ifade edişin başlangıcından günümüze değin süregelen devrim dikkate alındığında ironinin de kendini güncellediğini söylemek yanlış olmaz" (Tuğluk, 2019, s. 60). İroniyi üç farklı zamandaki kullanımlarına göre sınıflandıran Tuğluk, çalışmasında pek çok ironi türünün varlığından söz eder: "Sözlü ironi, dramatik ironi, romantik ironi, uyumsuzluk ironisi, sonuç/akıbet ironisi, kozmik ironi, saflık ironisi, metinlerarası ve ironi" (Tuğluk, 2019, s.109). Tuğluk, bir metinde birden fazla ironi türünün yer alabileceğine dikkat çeker.

Cevdet Karal'ın hayat karşısındaki ironik tavrı, *Alışveriş Listesi*'nin adından başlayarak hemen her mısraında kendini hissettirir. Karal, şiirin temel anlatım stratejilerinden biri olan ironi aracılığıyla yerleşik toplumsal düzeni sorgulayıp eleştirme imkânı bulurken toplumun ve insanın yaşadığı bunalımı gözler önüne serer.

Karal, hayatın beraberinde getirdiği sorunları mısralarına taşımak suretiyle metalaşan hemen her şeye itirazını dile getirir. Şiirde sekülerizme muhalif ironik tavrıyla dini hassasiyetin ve Tanrı inancının zayıflamasına, metafiziğin önemsiz kılınıp aklın merkeze alınmasına, hakikatten uzaklaşılmasına, hayatın inanç dışı anlayış üzerine inşa edilmesine tepki gösterilmektedir. Karal, *Alışveriş Listesi*'nde "titiz dize işçiliği, şiir türünde istikrarlı biçimde ilerlemesi ve pusulasını

kaybetmediği metafizik çizgisiyle kişiliğini bulmuş bir şair olarak karşımıza çıkar” (Koyuncu, 2019).

Burhan Eren'in Cevdet Karal'ın şiir anlayışına yönelik “Şiirinizde müesses sistemle hesaplaşmanız, bugün rağbet gören şekliyle yüzeyde ve ilk elde anlaşılır değil. Daha derinde ve daha radikal...” değerlendirmesine karşı Karal şunları söyler: “Evet, şiirde derinlerde bir eleştiri var. Metafiziği hayattan kovan dünya görüşünün yol açtığı yüzeyselliğe karşı şiddetli bir eleştiri. Dikte edilen hayat-şiir ayırımına, derinden bir karşı koyuş. Bu duygu, kendi üslubunu ironik bir yıkıcılıkta da kurabiliyor” (Eren, 2006). Şair, modernistlerin ilerlemeye engel olarak gördükleri geçmiş ve geleneğe ait tüm değerlerin yok sayılması gerektiği yönündeki yaklaşımlarını eleştirdiği için şiirlerinde metafizik unsurlara yer verir. İçinde bulunduğumuz dijital çağa yönelik başkaldırı niteliğindeki “Alışveriş Listesi” şiirinde insanın bu denli aklın tahakkümü altına girmesi sorgulanır.

Karal, insanların gündelik yaşamlarında anlamlandıramadığı durumları gözlemleyerek sorunları adeta rendeden geçirerek en ince ayrıntısına kadar görme imkânı yakaladığını ifade eder: “Bize anlatılan şeylere, çıplak hakikat olarak anlatılmış şekilde inanıyorum demeyi tercih edebilirsin ama ben de bunu rendeden geçirebilirim. Bunu parçalara bölerek kendim için bilgiye dönüştüreceğim bir materyal hâline dönüştürebilirim” (Kıraathane, 2018). Karal'ın bu ifadelerinden hareketle şairin *Alışveriş Listesi* adlı şiir kitabının ön kapağında yer alan rende resminin ne anlama geldiği anlaşılıyor: “Bizi, ruhumuzu rendeleyen hırslarımızı, cehaletimizi yüzümüze vuruyor...” (Bedir, 2018). Cevdet Karal'ın, kapaktaki rende resminin işleviyle “Kapaktaki rende bu şiirin bir parçası. İnsanın anlamlandıramadığı her şeyi ya parçalama ya da yok etme ihtiyacını gösteriyor” şiiri yazarken avangard bir tutum içinde olduğu çıkarsanabilir (Kıraathane, 2018).

Cevdet Karal şiirinde, modern yaşamın toplumsal, siyasal, ekonomik pek çok olumsuzluğuna ironiyle temas eder: “İroni modern şairin hem kendisiyle hem de dış dünya ile olan ilişkisinin önemli anahtarlarından biridir” (Koç, 2016, s. 386). Şair, ironi aracılığıyla dünyaya, ideolojilere ve sosyal hayata dönük muhalif tavrını metne yansıtır: “İronik dil, diğer bir anlatımı ile -miş gibi yapma durumu tarihsel süreçte toplumsal sistemlerin eleştirel sorgulamasıdır. Eleştirel sorgulama yöntemi modernizmin akılcılığının, büyük umutlarının ve meta anlatılarının dünya savaşları sonrasında” eleştirel tavrı metne yansıtırma yöntemlerinden biri olmuştur (Gültekin & Peker, 2016, s. 151).

Eleştirel anlatıma ve ince alaya başvurulmuş *Alışveriş Listesi*'nde modern yaşam şeklinin ardındaki dramatik durum, ironik bir üslupla tasvir edilir. Cevdet Karal, *Alışveriş Listesi*'nde ironik anlatıma sıklıkla başvurmasının sebebinin şöyle açıklar: “Alışveriş Listesi, ağır denecek eleştirileri, ironiyi yüklenmiş bir uzun şiir. Bir yıkıcılık arzusu ve putların gerçekten put olabileceği konusunda insanlarla şakalaşma eğilimi var. Biraz belalı bir şiir olacağını tahmin ediyor ama meselesinde ciddi olduğunu da söylemek istiyorum” (Tulum, 2022). Cevdet Karal'a göre şiir, insanı anlamının ve aramanın bir yoludur. Özellikle metalaşan hemen her şeye itirazı olan şair, *Alışveriş Listesi*'nde “Amacı sergilenmek olan ve bilhassa sergilenabiliyor olmasından değer kazanan ve metalaşan her şeye itiraz” ederek ironik bir üslupla metnini oluşturduğunu söylemektedir (Kıraathane, 2018).

Cevdet Karal'ın tepki ve uyarılarını ironi aracılığıyla mizahi bir anlatımla daha nahif anlatma imkânı yakaladığı söylenebilir:

“Karal'ın şiirleri içimizdeki labirentlere, alacakaranlık dehlizlere dalıp dalıp çıkıyor. Adeta bir kevgir gibi karıştırıyor ortalığı. Evlerimize, ofislerimize, caddelerimize, çöp kutularımıza, ara sokaklarımıza, çıkmaz sokaklarımıza, marketlere, cüzdanlara, vicdanlara giriyor ve sözünü esirgmeden tokadı yapıstırıp gidiyor. Tünelin ucunda görünen ışığın (bu gidişle) meğer üstümüze gelen vagonun ışığı olduğunu fısıldıyor bize” (Bedir, 2018).

Varoluşsal sorgulamaların yer aldığı şiirde, yer yer başkaldırı tarzında itiraf ve itirazlar mevcuttur. Şairin *Horozlu Ayna* ve *Ölüm* adlı şiir kitaplarıyla ilgili yaptığı değerlendirmelerden anlaşılacağı üzere o, şiirlerinde çoğu kez katharsise ulaşma umuduyla, modern çağda bireyin duygularını dışa vurduğu bir ortamda şiirlerini yazmıştır. İroninin sunduğu imkânlarla da katharsis durumunu pekiştirmiştir. Çünkü ironi *yasak olmayan bir haz* kaynağıdır (Hüküm, 2017, s. 80). Cevdet Karal'ın, şiirlerinde arzuladığı hazzı sağlama kaynağı olarak ironiyi tercih ettiğini söylememiz mümkündür. Cevdet Karal, şiirlerinde bir teknik husus olarak kullandığı ironinin bireysel arınma ihtiyacını karşılamadaki işlevini şöyle açıklamaktadır:

“Şiir bir itirafıdır. Kendi nefsinin tanrısı olma imkânsızlığının itirafı... Her itiraf gibi, onda da haz ve acı birbirine karışmıştır. Pişmanlık elbisesine bürünmüş olsa da, her itirafta bir parça başkaldırı saklıdır. Şiir bir arınma çabasıdır. Eksile eksile varlık bulur. İdeal biçime ulaştığında bir dua saflığındadır. Tanrı'ya yakarmadır. Şiir arındıkça beşeriyet basamaklarını tırmanır kendini mistik yaşantının sonsuzluğuna bırakır. Orada şair yoktur, şiir vardır” (Karal, 1998, s. 12).

Cevdet Karal, şiirlerinde modern yaşamın yol açtığı bunalımların bireysel ve toplumsal izdüşümlerine yer verir. Özellikle modern yaşamın beraberinde getirdiği sorunlara, modernizmin metafiziği ve soyut unsurları reddedişine yönelik eleştiriler getirerek geleneğe dönüşün önemine dikkat çeker: “Metafiziği kovan dünya görüşünün yol açtığı yüzeyselliğe karşı şiddetli bir eleştiri. Dikte edilen hayat-şiir ayırımına, derinden bir karşı koyuş. Bu duygu, kendi üslubunu ironik bir yıkıcılıkta da kurabiliyor... Sanat yaratıcısı, kendini, dünyayı ve varlığı algılamamanın bir aracı olarak konumlandırması gerekir” (Karal'dan akt. Orhanoglu, 2019).

Cevdet Karal, Burhan Eren'le yaptığı söyleşide, Eren'in “*Şiirinizde belirgin bir ironi var. Bunun, şiir için taşıdığı imkânlar ne?*” sorusuna “İroninin sahil olanına bakmalı. Salt zekâ gösterisine yelken açmış ironi, biriciklikten yoksundur. Anlık parıldayışlar gibi cazip görünür, sonra etkisini yitirir. Zekâ ürünü buluşun önemli yeri var şiirde, çünkü şiir aynı zamanda bir ifadeler yaratma, taze mecazlar kurma sanatıdır. Ama ironinin, teknik bir zekâyı dayalı bu buluşların, sahilliğini hissettirecek bir gerekçesi de olmalı. Yoksa amacı kendisinden ibaret olan buluşlar şiiri şova dönüştürür. Benim şiirlerime gelecek olursak, ironi, tepkinin başka bir ifade biçimi bulamadığı noktalarda doğuyor sanırım” şeklinde yanıt verir (Eren, 2006).

Şair modern yaşamla birlikte zayıflayan Tanrı inancının beraberinde getirdiği manevi boşluklara dikkat çekerek insanoğlunun inanma ihtiyacının karşılanması gerekliliğini vurgular:

“İnancı her ne olursa olsun insan varlığının hakikatten kesinkes, 1 ila 0 arasındaki fark gibi kopuk olmayacağını düşünüyorum. Muhakkak bütün insanları kuşatan bir evrensel hakikat fikri vardır. Biz onu dile getirmekte ne kadar zorlanırsak zorlanalım” (Kıraathane, 2018).

Alışveriş Listesi'nde ironi kullanımının sıklığı, farklı dil kullanımlarını olanaklı kılmıştır. İroni kullanımı daha çok şairin hayat görüşü ve ideolojisiyle alakalı kısımlarda yoğunlaşır: “Ben gerçeklikten kopuk bir şiiri hiçbir zaman düşünmedim” (Kıraathan, 2018). Cevdet Karal, şiirde yaşadığımız çağın koşullarının ve sorunlarının farkında olunmasına rağmen bu sorunların üstesinden gilememesinden dem vurur.

Şiirin merkezinde modernizm eleştirisi, aklın yüceltilip metafiziğin ötelenmesi, adalet ve özgürlük kavramları, aşırı tüketim alışkanlığı, bozulan insan ilişkileri gibi konular yer alır.

Alışveriş Listesi'nde ironi, şairin düşüncelerini daha iyi ifade etme, toplumsal ve bireysel zaafılara dikkat çekerek farkındalık oluşturma işlevlerine sahiptir.

***Alışveriş Listesi*'nde İroni**

Alışveriş Listesi'ndeki ironik dilin toplumsal ve ahlâki eleştiri amacıyla kullanıldığını söyleyebiliriz. Şiirde, alışveriş listesini tek tek aktaran kişi, onun yanında arada bir söze dâhil olan büyük koro ve küçük koro, anonslar, satış görevlisi, sahipsiz şarkılar hem dramatik aksiyonu

sağlayan hem de ironik anlatıma zemin hazırlayan metin içi unsurlardır. Şiirin bütününde modern hayatın netice verdiği olumsuz yaşam pratiklerine dikkat çekilmektedir. İroni ise olumsuz yaşam pratiklerini anlatmada bir araçtır: “Gülümsetirken eleştirme gayretinin sonucunda şekillenen ironi, birey ve toplum yaşamındaki aksaklıkların vurgulanması bakımından yapıcı bir yöntemdir” (Eliuz, 2016, s. 139).

Alışveriş Listesi, içeriği yönüyle bir “başkaldırı şiiri” olarak okunabilir. Kitabın ve şiirin isminden hareketle günümüz insanının yaşam tarzının ironik bir biçimde eleştirildiğini söyleyebiliriz. Karal'ın uyarı mahiyetindeki dizeleri modern çağ insanını bekleyen trajik sona yönelik bir öngörüdür:

“Yüklenip bunca şeyi
Yalnızlığınıza döneceksiniz
Gerek yok bagaja poşetlere
Göz torbalarımıza sığar hepsi” (s. 71).

Modern yaşam şekline yönelik eleştiri içeren bu mısralarda hemen her şeye sahip olan modern insanın varlık içindeki yokluğu yani mutsuzluğu ve hayattan beklentisizliği anlatılmaktadır. Karal, şiirde sıklıkla yinelediği “Yalnızlığımıza döneceğiz” dizesiyle insanların zamanla yalnızlaşacağı öngörüsünde bulunarak bu yalnızlığa sebep olan olumsuzluklardan ironik bir şekilde bahseder. Öte yandan şunu da belirtmekte fayda var ki şiirde bir teknik olarak kullanılan ironi ve alay, eleştirilerin meydana getireceği karamsarlığı yumuşatır: “Bergson komiğin bireyin kusuru olduğuna inanır. Gülme ise, toplumun uyumlu hâle getirmek için kusurlu bireye verdiği cezadır” (Usta, 2005, s. 31).

Şiirde yer alan büyük ve küçük koro, şarkı ve anonslardaki ifadeler ironiktir. Örneğin *BÜYÜK KORO*, “DAHA ÇOK ŞEY GEREKLİ” şeklinde seslenerek modern dünyanın tüketim odaklı yaşantısına eleştiri getirir. *KÜÇÜK KORO* ise “Yaz oraya yaz oraya/yaz oraya sıradakini/sıradakini sıradakini” şeklinde araya girerek dramatik anlatıma kapı aralar.

Şiirde mutsuzluk ve doyumsuzlukla baş etmeye çalışan modern çağ insanının aslında bu duruma kendilerinin yol açtığına dikkat çekilmektedir. Şiirde yer alan “Hiçbir liste hiçbir yaşama sığmadı” (48) mısrasında insanoğlunun aşırıya varan isteklerinin sonunun gelmeyeceği hatta daha da artacağı ve bu isteklerin ileride çok daha büyük problemlere yol açacağı tespitlerine yer verilmiştir. Karal, şiir anlayışında ironi tekniğinden faydalandığını yine şiirinin içinde ifade etmektedir:

“Bir tır dolusu yeni eve taşınma sevinci
Zil sesine alışma şaşkınlığı tam bir haftalık
Önceden kestirilemeyecek bir akşam saadeti
Bir gece bir ertesi
Mutlu yaşam için değişim rehberi
Baş etmek için ironi
Başa kalkmak için özveri
Başa geçmek için bize ne olacak bilgisi
Genç bir romancının
Yakınmacı Benin Hayatı ve Ölümü
Adlı kısa öyküsü” (s. 51).

Cevdet Karal, kendisinin de ifade ettiği gibi (“Baş etmek için ironi”) toplumsal eleştiriye alaycı bir tarzda yapar.

Modernizm Eleştirisine ve Genel İnsanlık Durumlarına Yönelik İroni

Cevdet Karal, yaşadığı dönemin koşullarını iyi bilen bir yazardır. Genel insanlık meselelerinin eleştirel bir tavırla sorgulandığı *Alışveriş Listesi*’nde ironik anlatım, insanın ve toplumun aynadaki yansımalarını sunar.

Şiirde modernleşmenin yol açtığı sosyal problemlere “Zaman hakkında kafa yormalı” (Karal, 2018, s. 10) mısraı ile dikkat çekilmektedir. Şair, bu mısraı okuru yaşadığı çağla hesaplaşmaya davet eder. Cevdet Karal, dünyayı “Depresif Karakterler Galerisi”ne benzeterek insanların ruh hâllerindeki değişime genel ironiyle dikkat çekmeye çalışır.

“Genel ironi” *Alışveriş Listesi*’nde başvurulan ironi yöntemlerinin başında gelmektedir.

“Evrenin niteliği, tanrının varlığı-yokluğu, yaşam ve ölüm gibi kapsamlı sorulardan yola çıkan ve bu tür soruların cevaplanamazlığına dikkat çeken genel ironi, çağdaş problemlerin ele alınması sırasında, politik mücadelenin bir aracı olarak, eski ‘grand narrative’lerin yani evrenin işleyişini açıklama iddiasındaki ‘kapsamlı ideolojik söylemler’in altının oyulması amacıyla kullanılmıştır” (Cebeci, 2008 a, s. 89)

Genel ironi, yeni kurallar koymak ya da bir şeyleri düzeltmek yerine evrenin çelişkilerini ortaya koyar. Genel ironi 16. yy’dan itibaren “... evreni tanrı-insan arasındaki hiyerarşik ilişki temelinde tanımlayan ve değişmezlikleri nedeniyle ‘kapalı ideoloji’ olarak adlandırılan ideolojilerle, bu ideolojilere rakip olarak ortaya çıkan yeni ve ‘açık ideoloji’ler arasındaki çatışma” (Cebeci, 2008 a, s. 88) sonucunda ortaya çıkmıştır. *Alışveriş Listesi*’nde yer alan genel ironi örnekleri genellikle çağın sorunlarına dikkat çekme amacını taşır:

“Bizi kör atlara çeviren yabancı seslerini
Ruhun kavanozundaki huysuz titreşimleri
Tanıyıp sinyal verecek bir güvenlik kapısı
Girmek üzereyken kendi hayatımızdan içeri
Başında bekçi olarak deneyimli bir havari” (s. 9).

Yukarıdaki mısralarda ironik anlatımını mevcut durumu eleştirme maksadı üzerine inşa eden Cevdet Karal, Aydınlanma Çağı’nın insanlığa özlemini duyduğu ilerleme, eşitlik, özgürlük, huzur ve mutluluk vaatlerini sunmasının yanı sıra aynı zamanda çağımızın sorunları olarak gösterebileceğimiz ne varsa hemen hepsine kaynaklık ettiğini vurgular. Şair modernizmin olumsuzlukları olarak kabul edebileceğimiz değişimleri, toplumdaki sorunların kaynaklarından biri olarak görmekte ve bu sorunun farkına varamadıkları için insanları “kör at”lara benzetmektedir. Şairin böylesi bir sorunu normalleştirme ironik bir anlatımdır.

İnsan ruhunu bir kavanoza sıkıştıran şair, modern çağda vaat edilenin aksine mutsuz ve huzursuz bir yaşam süren insanoğlunun hiçbir şeyin farkında olamayışını, görmeyen kör bir ata ve sadece yabancıasının vızıltısını duyan bir varlığa benzeterek ironi yapar. Ruhun, huysuz titreşimlerini duyup sinyal verecek bir güvenlik kapısına benzetilmesi ile her türlü yenilik ve teknolojiye rağmen insanların mutsuz, huzursuz ve güvensiz bir ortamda yaşam sürmelerine vurgu yapılmaktadır. Modern çağda insan ve doğa üzerinde hâkimiyetini arttıran bilim, teknoloji, ilerleme ideali insanın özerkliğini ve bağımsızlığını yok ederek, karar almasına engel yeni otoriteler yaratmıştır. Şair hayatımıza müdahil olan bu güçleri bekçi olarak nitelendirmekte ve deneyimli bir havariye benzetmektedir.

“Altın suyuna batırılmış cariyenin

24 derece saklanacak inci sesleri

Keman olduğu gece oda müziğinde
Güneş ışığında bozulmayı varsa tercih etmeli
Acıktığımızda yemek için moda ikonu üç kurabiye” (s. 11).

Modern yaşam tarzının eleştirildiği bu dizelerde hemen her şeyin imitasyonun hatta kopyanın kopyasının dahi üretildiği günümüzde cariyelerin altın suyuna batırılmış olması ironik bir anlatımdır. Öte yandan moda takıntısının eleştirildiği şiirde yediğimiz, içtiğimiz besin maddelerine dikkat edilmesinin gerekliliği ironik bir şekilde ifade edilerek yaşanan değişimlerin okuyucuya farkındalık kazandırılması amaçlanır.

“Kütüphaneler dolusu güzellik kraliçesi
Çarpı iki göz artı boyun ve cilt kokuları
Bir aylık uyandırma servisi dinamiti
Fil hortumundan füyeleri
Kıyamete ayarlı iki çalar saat
İlk fırsatta çelişkiye düşecekler
Zihinler bulansın diye” (s. 10).

Bilginin yüceltildiği modern zamanlara dönük ironik değerlendirmelere yer verilen bu mısralarda özellikle de görselliğin öncelenmesi, zaman mefhumunun insan doğasından uzaklaşarak takvim ve saate göre düzenlenmesi, artan savaşlar ve savaşlarda tahrip gücü yüksek silahların kullanılması hafife alınarak trajik durumlar yansıtılmaktadır. Her geçen gün artan adaletsizliğin sorgulandığı şiirde; modernizmin vaat ettiği dünya barışı, insan hakları, adalet, özgürlük gibi değerlerin aslında bir aldatmacadan ibaret olduğu ironik bir anlatımla aktarılır:

“Geçmiş günlerin ayrıntılı kayıtları
Bir travma afetlerin tebrikler karnavalı
Bir TV uzun zaman önceydi kumandalı
Her şeyi titizlikle taradıktan sonra
Anı ve deneyimler yerine birer simge
Çok yer tutuyorlar ruhumuz daraldı” (s. 9).

Modernizmin yok saydığı geleneksel hayata duyulan özleme dikkat çekilen bu mısralarda yine insanoğlunun mutsuzluğu imlenir. Şair “Bir travma afetlerin tebrikler karnavalı” mısraında zıtlıklardan yararlanmak suretiyle ironi yapar.

“İçinden hayaletler çıkan parfüm şişeleri
Sokak aydınlatması için geleceği parlak insan gözleri
Anlık bildirimde bulunan zamana uyum kontrollü kol saati
Emir kipinde sabitlenmiş dudaklar ortada derinlemesine
Bıçak izi
Tüm Dünya Cinayetleri Ansiklopedisi
Hormon takviyeli yargıç ve cellat sevgisi
Hayata Bağlılık Yemini
Ani fren sesi” (s. 13).

Teknolojik gelişmelerin ve dijital çağın insanlar üzerindeki negatif etkisine yer verilen şiirde insanı yücelttiğini iddia eden izmlerin getirdiği aşırıya kaçan istekler ve ferdileşmek isterken silikleşen bireylerin hayal kırıklıkları öne çıkar. Toplumsal hayatta gün geçtikçe ötekileşen, kaybolan, yalnızlaşan insanoğlu “İçinden hayaletler çıkan parfüm şişeleri”ne benzetilir. Yeniliği ve ilerlemeyi hedefleyen modernizm insanoğlunu, programlandırılmış, mekanikleşen yaşam pratikleriyle esir alarak onun mutluluk, özgürlük ve refah arzularını engellemiştir. Modern çağın kronolojik zaman anlayışına göre programlandırılan, kontrollü hayatta aradığı mutluluğu bulamayan insanların intihara sürüklenmesi, bireysel ve toplumsal suç ve cinayetlerin artması, hayata tutunamayan insan tiplerinin ortaya çıkışı şiirde ironik anlatıma başvurularda tenkit edilmiştir:

“İKİ KORO BİRLİKTE

Bilse insan hep unutup ertelediklerini

DAHA ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY GEREKLİ

Göz açıp kapayınca başına gelecekleri

DAHA ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY GEREKLİ

1 adet Tanrı kıyma makinesi

DAHA ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY GEREKLİ” (s. 33).

Şiirde klasik tiyatroyun önemli bir unsuru olan koroya yer verilmesi modern sanat anlayışının eleştirisiyle doğrudan ilintilidir. Modern sanatın kurallarını hiçe sayan ve alaya alan şairin bu tercihi romantik ironi örneğidir. Cebeci’nin ifade ettiği gibi romantik ironi, “genel ironi durumlarının sanat aracılığıyla ifade edilmesidir” (Cebeci, 2008 a, s. 90).

Yukarıdaki mısralarda modern yaşam tarzını eleştiren ve sorgulayan şairin bu tutumu, kendini haklıymış gibi gösteren tavrın ironisi Tuğluk’a göre romantik ironi “bakış açısı ve dünya görüşünün metne yansması”dır (Tuğluk, 2019, s. 196). Romantik ironi, “İnsanın kendi kendisinin farkına varması, buna paralel olarak hayatın karmaşasını ve bu karmaşayı kabul zorunluluğunu anlaması temeline dayanır. Bu kabulün doğal sonucu ise, hiç bitmeyen, sürekli yenilenen ve yazarın kendisini de işin içine dâhil ettiği bir eleştiri anlayışıdır” (Cebeci, 2008 a, s. 89-90). Cebeci’nin tanımladığı gibi eleştiri temeline dayanan ironi, Cevdet Karal’ın şiirlerinde toplumsal problemler karşısındaki tavrını anlatma aracı olarak karşımıza çıkar.

Karal, *Alışveriş Listesi*’nde modern çağda madde ile olan ilişkinin aşırılığına dikkat çeker. Şiirde, bireylerin hızlı üretim ve tüketim karşısındaki durumu sorgulanırken okura çeşitli uyarılar yapılır. Şiirde, hızlı tüketimin bir sonucu olan alışveriş çılgınlığına sıklıkla tekrar edilmek suretiyle ritim katan “DAHA ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY GEREKLİ” leitmotifiyle dikkat çekilir.

Cevdet Karal’ın söylemleri romantik ironinin diğer bir özelliği olan “bireyin içinde yaşadığı, irrasyonel ve saçma varoluş koşulları karşısında aldırışsız bir tavır takınması ‘dünyayı alaya alması’” durumunu örnekler (Cebeci, 2008 a, s. 90). Şairin *Alışveriş Listesi*’nde ironiyi alaylı göndermelerle yaptığını söyleyebiliriz.

Sürekli üreten ve tüketen insanoğlu kapitalizmin üretim ve tüketim çarkında adeta dev bir fabrika atığı hâline gelmiştir. Bu kısır döngünün mutlak hegemonyası altında insanoğlu, satın alabilince mutlu, satın alamayınca ise mutsuz olacaktır: “Beş on koli bugünlerde karaborsaya düşebilir” (Karal, 2018, s. 9) Şair bu mısra da karaborsaya düşebilecek olan birkaç koliden bahsederken aslında yaşanan gelişmeler ve yapılan uygulamaların ardından temel üretim ve tüketim mallarındaki değişime (alış, satış ve tüketim sürecine kadar ki) ve ardından yaşanan sorunlara dikkat çeker.

Tüm bunlara ilaveten Büyük Koro insani vasıfları sorgulayıp yaşamak için daha çok şeyin gerekli olduğunu ifade ederek genel ironi yapar.

“Büyük Koro

ONLAR NE Kİ BUNLAR NE Kİ İNSAN NE Kİ

DAHA ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY ÇOK ŞEY GEREKLİ” (s. 79).

Yukarıdaki mısra da olduğu gibi şiirde yer yer insanın var oluşu sorgulanmaktadır. Şair, “Yerlisi çok pahalı üretime geçmiş midir Çin” (Karal, 2018, s. 9) mısraında kalitesi tartışılan ve son yıllarda Türkiye’de yaygın bir satış pazarına sahip olan Çin malı ürünlerin kalitesini, fiyatını ve bu ürünlere rağbet gösterilmesini ironik bir anlatımla eleştirir:

“ANONS

Geçerli değerleri kartınıza yükleyin

Ve üç kez kutsayın

İşleminiz tamamlandı cümlesini

Güncelleştirilmiş geçerli değerler listesinden örnekler sunuyoruz

- Lüks otomobil itaatkârlığı, öteki cehennemdir mutluluğu

- Geleneksel selamlaşma yerine sinyalleşme gelişmişliği

- Teraslı villalı karı koca çok çalışma koalisyon fedakârlığı

- Gençler güzelliğinden kalma hayal meyal cazibe faizi

- Ufak ufak kurban edilme kanserli uzvu büyütme etiği

- İyi kötü, sevgi nefret, ceza ödül ticareti spekülasyon bilgeliği

Geçerli değerlerin yaşam biçimlerine göre açıklamalı tam listesi web sitemizdedir” (s. 66).

Şiirde, “geçerli değerler” listesi hazırlanmıştır. Bu liste özgürleşme ve bireyselleşme isteği sonucunda ortaya çıkan modernizmin sunduğu vaatlerin doğurduğu yaşam pratiklerinin sorgusunu içermektedir. Metinde neredeyse tüm dünyayı saran tutkular, zevkler ve lüks takıntısının netice verdiği, gelir dağılımındaki adaletsizlik, insani duygu ve ilişkilerdeki değişimle gözler önüne serilmektedir. “Geçerli değerler” ifadesinde söz ironisine yer verilmiştir. Şair burada sıraladığı tüm insanlık hâllerinin kıymet görmesini “geçerli değerler” ifadesiyle eleştirmekte ve tam aksi bir anlamda kullanmaktadır.

“Alışveriş Listesi İnceleme Memuru

Listelerin çoğu eksik

İnsan yetinemez onlarla

Eksikleri tamamlıyorum” (s. 64).

Şiirde araya giren alışveriş listesi inceleme memurunun görevi ihtiyaçları belirlemek ve onların listesini hazırlamaktır. İronik bir anlatıma yer yerilen yukarıdaki mısralarda aklın üstünlüğünü kabul edip maddenin tahakkümü altına giren bireyin ihtiyaç dışı alışveriş yapma alışkanlığının, kanaatkâr insan sayısının her geçen gün azalmasına ve bencilliğin artmasına neden olduğu eleştirisi yapılmaktadır.

Bireysel ve Toplumsal Problemlere Dönük İronik Yaklaşım

Cevdet Karal, toplumsal hayatta karşılaştığı ve her geçen gün artan bireysel ve toplumsal sorunlara ironik bir söylemle yaklaşır.

“Cenaze törenlerinde ölüleri
Korumalı başlarında toplananlardan
Ve yakınlarını
İnandırmalı
Yeterince ağladıklarına
Daha da ağlayacaklarına” (s. 26).

Yukarıdaki mısralarda geleneğin yok sayılmasının ve metalaşan dünyada ölüm gerçeği karşısında bile duyarsızlaşan bireyin eleştirildiği mısralarda pek çok şeyin göstermelik yapıldığı ve görünüşün yanıltıcı olduğu ironik bir anlatımla ifade edilmektedir.

“Yolda bize kimse 1 demet bakire yüzü parıltısı
Sonsuz Bekleyiş reyonunda var mıdır
Özel efekt kullanıldı geçen yıl
Orijinalinin yerini tutmadı
1 ton ceviz kabuğu sertliği
Benlik ayaklanmalarına dayanıklı
Çiçek adlarıyla buhar banyosu yapmanın
Bir yolu bulunmuş olmalı
Renkli Ahlak Atlası büyük boy
Bunak bir Tanrı geçen yıl yayımladı
En İyi İlk Yapıt
Ödülünü Aldı” (s. 27).

Modern çağda Tanrı inancının toplumsal yaşamın her ünitesinden uzaklaştırılmak istenmesi şiirde “bunak bir Tanrı” ifadesiyle sorgulanmaktadır. Aydınlanma ile birlikte iyi, güzel ve gerçek olarak kabul edilen hemen her şey, başta da Tanrısal düşünce, ironistler özellikle de romantikler tarafından eleştirel bir tutumla sorgulanmıştır (Yavru, 2022, s. 10). Çünkü onlar için tek tip insan yoktur. İnsanın tek bir kalıba girmesi, gerçekliğin görünüş potasında eritilmesi anlamına gelmektedir. Zamanla görünen veya gerçek olarak sunulan hemen her şeydeki yapay gerçeklik, insan davranışlarını da etkilemiştir. Şiirde yapaylaşan insan davranışlarına dikkat çekilerek durum ironisine yer verilmiştir.

Orijinalin yerini sonsuz sayıda kopyanın aldığı, gerçeğin yerini hipergerçekliğe bıraktığı günümüzde, kopyanın orijinalin yerini tutamayacağı vurgusu dikkat çekmektedir. Hemen her şeyin kopya edildiği günümüzde, gerçeklik bize kendini fark ettirmeden kaybolmuş ve onun yerini imitasyonları almıştır.

Ansiklopedik bilginin yüceltiildiği modern çağda ahlâkın yerini etiğe bırakmasının ironik bir anlatımla sorunsallaştırıldığı “Renkli Ahlâk Atlası büyük boy” mısraında ahlâkî düşüncenin renkli büyük boy atlasa sığdırılmış olması durum ironisine örnektir. Burada ahlâkî yozlaşmaya spesifik ironi tekniğiyle dikkat çekilmiştir: Spesifik ironi, “Kendi pozisyonlarının doğruluğundan ve haklılığından hareket eden kişilerin, aynı şekilde düşünemeyen ve davranamayan kişilere yönelik tepkisini dile getirir. (...) Ironistin, çözümünü bildiğine inandığı sorunsallara yönelik ‘yanlış tutum’ içindeki birey ve toplulukları teşhir etmesinin bir aracı olarak işlev görür” (Cebeci, 2008 a, s. 88-89).

“Önce kendi halinde bir asi

Sonra düzenbaz ve uyumlu bir devrimci
 Mutlu yaşam bilgeliğinden
 Akide şekerleri
 Sigorta poliçeleri
 Ve ilaç olarak da
 Kendi heykelciliklerini üretti” (s. 29).

Cevdet Karal, toplum içinde dile getirilmesinden çekinilen şeyleri açıkça ifade eder. Şiirdeki bu mısralarda tezatlıklarla söz ironisi yapılmış, böylelikle tasarlanan yeni insan modeline yüklenen özellikler ile gerçekte olanın farkı dile getirilmiştir. Zıtlıkların birlikteliğiyle kuvvetlendirilen söz ironisi “Edebiyatın temelde dille ilgili bir uğraşı alanı olduğu düşünüldüğünde, şiirde ironi yaratmanın ilk adımının kavramsal veya sözel zıtlıklar yaratma olduğu düşünülmelidir” (Hüküm, 2017, s. 83).

Bireyselleşme, bireye değer verme ve sınırsız özgürlük anlayışının zamanla aşırılıklara varan bir bencillığe dönüşmesinin eleştirildiği şiirde, Aydınlanma Çağı’nın “insanlık ideali”ni gerçekleştirmede başarısız olduğu vurgulanmaktadır. Aklın gücüne sonsuz güven duyan modern zaman insanı, oturduğu tahtta kendi heykel-ciklerini yaparak yeni bir insan modeli oluşturmuştur. Bu değişim şiirde kendi hâlindeki bireyin uysallığını kaybedip asileştirilmesiyle anlatılmaktadır.

“Kişilerarası ilişkilerde yeni bulunmuş savaş hileleri
 Hediye paketleri için birkaç kilometre intihar ipi
 Çok oldu biteli
 Gelecek zaman çekimli
 Kişiye Özel Kıyamet Sahneleri
 Bit Yeniye Arama Rehberi” (s. 30).

İnsanî ilişkilerdeki değişimi savaş hilesine benzeten şair, aşırı alışveriş isteğini de “Hediye paketleri için birkaç kilometre intihar ipi” şeklinde spesifik ironiyle dile getirir. Yukarıdaki mısralarda, intihar vakalarındaki artış, tüketim çılgınlığı ve alışveriş hastalığı kıyamet sahnesine benzetilmiştir. Tüm bu değişimler şair tarafından kıyamet alâmeti olarak görülmüş, aşırıya varan tüketim ve alışveriş arzusu kinaye yoluyla aktarılmıştır.

“Gözde anılarımızla aramızda bir alyans
 Kendinden arsenikli 6 kişilik çay takımı
 Birer kadın doğum uzmanı
 Mağaza çıkışlarına yerleştirmek
 Ve alışveriş bittiğinde, dünyaya yeniden
 Gelmişlik duygusu yaşamak için böylece” (s. 50).

Günümüzde alışveriş yapmanın eskiye nazaran bir ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmadığı, çoğu kimse tarafından zenginlik gösterisinin alışveriş yapmaya endekslenmesi eleştirilerek topluma uyarıda bulunulur.

“Seni sonra ararım konuşmalarından bir gemi
 Bir tıs, kargo uçağı dolusu yalnız kalma isteği
 Kendi kendine görüşme yapabilen telefon hattı
 Geç saatlerde kimse rahatsız etmesin kimseyi

Ruhsal kaza anlarında iç dünyamızdan fırlayacak
hava yastıkları
El bileklerine özel giyotin özensiz para sayanlar için
İçinden beyaz atlı prensler geçen yüzlerce
Geometrik çember
Partilerde hayalperest kızlara verilecek
İncelikli son yamyam soyunun kemiklerinden
çatal bıçak takımı
Yeni bar filozofunun çok satan yapıtı
Hayatın Tüm Anlamları” (s. 30).

Yukarıdaki mısralarda şair, kendini kalabalıktan ve toplumdan soyutlayan insanların yaklaşımlarına yer verir.

Eleştiri ve mizahın baskın olduğu şiirde modern yaşam ve modern insan ilişkileri ironik bir anlatımla aktarılmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında kent yaşamına yönelik tartışmaların arttığını söyleyebiliriz. Yıllarca mutlu ve huzurlu bir yaşam arzusunda olan insanoğlu için modernizm bu isteklerinin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak sunulmuştur. Modernizm, bu ideallerin tam tersine kalabalıklar içinde yalnız ve mutsuz insanlar türetmiştir. Şiirde modern hayatın doğallığı ve sadeliği bozan yönüne dikkat çekilmiştir.

“Birkaç işlek cadde sabah evden çıkarken
selam vermemişse
Birine adımızı verelim diye” (s. 11).

Sanayileşme sonrası hayatı şekillendiren modernizm aynı zamanda doğallıktan uzak yapay bir döneme karşılık gelir.

“Apartman boşluğuna yerleştirilecek bir tabut
Yatıya gelen misafirler rahat etsin” (s. 9).

Modern şehirlerin yaşam alanı olan apartmanlar insan ilişkilerini minimize eden ve tecrit edilmiş bir yaşam sunan özelliği ile tabuta benzetilerek ironi yapılır ve bu yolla yeni anlamlar üretilir.

“İçinde bülbül kanı dolaşan kalorifer sistemi
Apartman sayısı kadar cellat siteye bekçi yapmak için
Ufo görünümlü kül tabakları konuklara bir şaka
Gizli düşüncelerin peşine salınacak av köpekleri
Büyük filozoflardan saç teli mürekkep lekesi örnekleri
Gedeosuz saf insan tarımına elverişli bir arazi” (s. 12).

Orijinaliyle oynanan dünyanın doğallığını kaybetmesiyle hemen her şeyde birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Yukarıdaki mısralarda kalorifer borularından çıkan kirli dumanın kuşların ölümüne neden olması, apartman hayatının açmazları, nesnelerin şekilsel ya da absürt değişimi, bilim insanlarının salt bilgi merkezli yaşamları ve nesnelerin Tanrı'nın yerine geçerek otorite olmalarına dikkat çekilmektedir. Dahası, günümüzde insanların genleriyle oynanmış ve insanoğlu hâlâ bu trajik değişimin farkında değildir.

“Kurşun tam şakağa değmeden

Pencereden süzülerek
 Araya girecek bir melek
 Yaşamak için
 Sayısız merak
 Sıradan konularda
 Koli koli" (s. 12).

Yukarıdaki mısralarda şiddet, metafizik unsurlar, ölüm ve yaşam zıtlıklarıyla birlikte verilerek ironik bir anlatım oluşturulmuştur. Şiirde modern çağın dayattığı akıl ve bilgi merkezli yaşamdan bunalan bireyin kaçış alanı ve itirazı olarak düşünebileceğimiz sıradan konulara duyulan merak, ironik bir anlatımla pek çok defa tekrar edilerek dikkatlere sunulmuştur.

"İç dünyamızı tanımaya yarayan
 Yalnızlıklardan yapılmış röntgen cihazı
 Tehlike altındayız nakaratlı bir şarkı
 Zaman öldürmek için birkaç atom bombası" (s. 20).

Mekanik olanın önemsendiği modern zamanda, kendi duygularının bile farkında olmayan, duygularını anlamlandıramayan, yalnızlaşan ve yabancılaşan bireylerin tehlike altında olduğu tespiti yapılmaktadır.

"Venüs'ten çekilmiş bir dünya fotoğrafı
 Gezegen umut ışığı
 Görenlere gebe kadın hatırlattı
 Bilinçdışının Asya Avrupa ve Türkiye kıtaları
 Pişmanlık makinesi şarj cihazı
 İntihar eğilimleri ölçme değerlendirme testi
 Aramızda bir elektrik varları depolayıp kullanma izni
 Aşkta Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu Birlikteliği
 Her şeye anlam verme nezlesi antibiyotiği
 Mutlu Son jeneriği" (s. 17).

Şiirde Dünya'nın Venüs'ten nasıl gözüktüğü ironik şekilde ifade edilmiştir. Modernizmin beraberinde getirdiği olumsuzlukların artmasına ve yeni bir yaşam alanı arayışına dikkat çeken şair, tükenmişlik içindeki insanoğlunun intihara meylini durum ironisine başvurarak anlatmıştır. Tüm bu olumsuz değişimlere aldırışsız tavır takınan şair "aşk"ı, üst solunum yolu enfeksiyonuna benzeterek günümüz aşk kavramının içinin boşaltılmasıyla ilişkili ironik bir anlatıma yer vermiştir. Karal, modern hayatın "anlama/anlamalı olana" verdiği önemi nezle tedavisinde kullanılan antibiyotiğe benzeterek eleştirir. Modernleşmenin ardından yaşanan tüm bu değişimlerin sonunda ironist, kinaye yoluyla son yüzyılda mutlu bir sona ulaşıldığını söyleyerek aslında tam tersi bir manayı kastederek açık ironi örneği vermiştir. Açık ironi, söylenen bir sözün tam tersini kastetmek için kullanılan kinayeye de benzeyen ironi şeklidir: "Açık ironide şair, niyetinin anlaşılmasını hedefler. Bunu ton ve üslup aracılığıyla yapar. Sarkazm bu sebeple açık ironinin bir çeşididir" (Hüküm, 2017, s. 86). Şiirde, açık ironi kullanımıyla rahatsız olunan bir durum anlatılır:

"Açık ironinin anlaşılması için kullanılan yöntem çoğunlukla 'kinayeli söyleyiş'tir. Kinaye, bir sözcüğün ya da söz grubunun hem mecaz hem gerçek anlamları gelebilecek şekilde kullanılması, söylenilenin tam tersinin kastedilmesi için de geçerli bir yoldur.

Çünkü kinayede anlam vurgusu çoğunlukla mecaz anlamın üstündedir” (Hüküm, 2017, s. 87-88).

Cevdet Karal, metinde yer verdiği açık ironi kullanımlarıyla söylediğinin tam tersi anlamı kastetmektedir.

“İnsan ilişkilerine özel iklimlendirme sistemi
Tekil Deneyimler Sınır İhlalleri Rehberi
Düz anlam ahmaklığına ve marşlara karşı bisturi
Tanımadığımız kişilere verilecek selamlar için
Birer post-it gibi günlük yüzlerimizi” (s. 43).

21. yüzyılda zayıflayan insan ilişkileri, hayatın mekanikleşmesi, benmerkezcilik, ötekileştirme, yabancılaşma ve yalnızlık gibi hâller yukarıdaki mısralarda işlenen temalardır. Özellikle de aşkın tıpkı diğer duygular gibi bencilleşen insanın hızlı tüketim alışkanlığına kurban gitmesine eleştirel bir yaklaşımla yer verilen şiirde sözcük düzeyinde ironi yapılmıştır. Örneğin “Sınırları çatık kaşlarla çizili bir aşk ülkesi” (35) mısraında çatık kaş ve aşk karşıtlığı üzerinden ironik bir anlatım gerçekleştirilmiş ve mutluluk ile mutsuzluk arasındaki zıtlık ironi aracılığıyla dile getirilmiştir.

“İyimser uyku hapları dayanıksız lenf düğümleri
Unutulup gidecekler köşe bucakta gerek var mıydı
Boş masada bir çift sandalye bakışması
Seri üretime benzemiyor ustası tanıdık mı” (s. 34).

Yukarıdaki mısralarda 21. yüzyılda baş gösteren psikolojik rahatsızlıkların sinsice ilerleyerek artması ve seri üretimin orijinallliği bozarak doğallığı tahrip etmesi ironik bir anlatımla dile getirilmiştir.

“Her güne ayrı lens bugün Pazartesi bugün Salı
Sen her şeyden güzelsin cümlesi her ayın on dördüne
ayarlı
deri altına yerleştirilecek çok sayıda çip
randevu saati özel gün
provokasyon
Uyarılı” (s. 18).

İnsani vasıfların bozulmaya uğradığı, ideal insan kavramının değişim geçirdiği, davranışlardaki yapaylığın eleştirildiği mısralarda insanoğlunun tatminsizliği, lükse ve modaya düşkünlüğü, aşırı tüketim ve israf alışkanlıklarına dönük uyarılar yapılır. Doğallığın yerini sentetiğe bırakması, bireyin “her gün ayrı bir lens” takma davranışıyla ilişkilendirilerek yapay ürünlere ve farklı bir görünüme duyulan eğilim ironik bir anlatımla aktarılır. Görselliğin önemli hâle geldiği günümüzde abartıya kaçan güzellik arayışının sorgulandığı mısralarda ayrıca ilerleyen zamanlarda insanlara çip takılacağı uyarısında bulunulur.

Son yıllarda hemen her şeyde bir aşırılığın olduğu söylenebilir. Bu aşırılıklar bireyleri zamanla tatminsizliğe sürükleyerek mutsuz ve huzursuz etmektedir. Kalabalıklar içindeki insanın yalnızlığının ve doyumsuzluğunun anlatıldığı şiirde “DAHA ÇOK ŞEY GEREKLİ” dizesiyle insanoğlunun doyumsuzluğuna, ihtiraslarına yenik düşmesine dönük eleştirel bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Şair, bu tercihiyle var olan durumu basite indirgeyerek ironik bir anlatımla ifade etmiştir.

Yaşam ve Ölüm Arasındaki Zıtlığın İronisi

Şiirde modernizmin ardından hayatın anlamsızlaştığını düşünen birey için ölüm hadisesi sıradan ve basit bir olaymış gibi yansıtılarak aslında tam tersi bir mana kastedilmiştir. Şiirde ölümün ciddiyetini sarsmak için ironiye başvurulmuştur. İnsanoğlunun ölüm arzusunda, yaşam şartlarının ağırlığı sonucu çevreyi anlamlandıramayışın büyük etkisi vardır. Mutsuz ve huzursuz bireyin doğal olanın tahribine yönelik eleştirileri metinde ölüm hadisesiyle ilintilendirilmiştir. Ölüm gerçeği karşısında lakayt bir tavır alan şair bu tavrını “Ölümü şen kılan” (27) ifadesiyle ironik bir anlatımla görünür kılmıştır.

“Montajı kolay çadır tiyatrosu sahnesi
Kendimize oynadığımız oyunları
Dosta düşmana sahnelemek için
Bir şenlik ateşi
Ölüm meleği izimizi kaybetmesin” (s. 12).

Dünyanın bir “alışveriş listesi”ne dönüştüğünün anlatıldığı şiirde hızlı tüketim ve üretimin olumsuz sonuçlarına yer verilir. Tanrı merkezli düşünceden merkezsiz düşünceye geçişin ironik bir anlatımla dile getirildiği şiirde her şeyin alınıp satıldığı bir zeminde “Tanrı kıyma makinesi” de alınıp satılan bir araca dönüşmüştür. Nietzsche’nin Tanrı’nın ölümünü ilan edışıyle birlikte aklın ve bilimin tek geçerli kıstas kabul edildiği modern çağda rasyonelliği yücelten öznenin Tanrıyla olan bağını koparması telafi edilemez sorunlara yol açmıştır.

“1 adet Tanrı kıyma makinesi
3 kavanoz renkli gözyaşı misketi
Kim daha güzel ağlıyor yarışması yaklaştı
İyi ve kötü havalar için meteoroloji raporu veren
İki ayrı uzmanlık dalından şahsa özel iki peygamber
Kritik karar anlarında stres düşürücü fıkralar anlatabilen
Biri borsa analizlerinde kuvvetli üç kanaat önderi” (s. 9).

“1 adet Tanrı kıyma makinesi” ifadesi ilahî düşüncenin alınıp satılabilen bir kıyma makinesinde parçalanan, kıyılan basit bir unsura dönüştürülmesi ironik anlatıma örnektir. Modern çağda Tanrı fikrinin ironik bir şekilde ters yüz edilip basite indirgenmesi, şiirde sözcük düzeyinde ironiyle ifadesini bulur. Söylenenle kastedilen arasındaki zıtlık Tanrı’nın büyüklüğünü ve yüceliğini ikinci planda bırakan düşüncelerin eleştirisi anlamına gelmektedir. Tanrısal düşüncenin bir alışveriş malzemesi gibi aktarılması kutsal bir değer için önemsiz bir şeye dönüştürülmesiyle ironik kullanıma örnektir. Öte yandan bu dizelerde bilim insanlarıyla din büyükleri karşılaştırılmıştır. Aydınlanma düşüncesinde ilahi olanın yerini aklı ve bilimsel olanın alması, Tanrı’nın ve peygamberlerin yerini bilim adamlarının alması eleştirilir. Fransız sosyolog Auguste Comte tarafından geliştirilip sistemleştirilen pozitivizm, 19. yüzyıl aydınlanmasının sonucudur. Comte, *Pozitivizmin İlmihali* adlı eserinde pozitivizmi ilahi dinlere alternatif bir din olarak sunmakta ve bilim adamlarını bu yeni dinin peygamberi olarak nitelendirmektedir.

Kritik, stresli bir durumda, tam tezat bir ruh hâliyle fıkralar anlatabilen ve din adamlarının yerini alan bilim adamlarına dönük eleştiri yapılan bu mısırda din büyüklerinden birinin borsa analizinde uzman oluşu din adamı vasfını zedeleyen davranışlardır.

Modern zamanlarda hayata tutunma gücünü yitiren bireylerin artışı “Hayata tutunma hissi öğütölmüş incir kökünden” mısraında tam aksi bir anlamda ve ironik anlatımla ortaya konulmuştur.

Cevdet Karal dünyayı bir tiyatro oyununa benzetmektedir. Bu tiyatro oyununun sahnesi çok kolay bir şekilde inşa edilmekte ve oyun sahnelenmektedir. Şair, şiirin genelinde Aydınlanma Çağı'nın ardından yaşanan hızlı değişime, insanlar farkına bile varmadan hayatlarını kolay bir şekilde olumsuz yöne sürükleyen bir oyun figüranı rolü biçmektedir:

“Bir soru: Ölür kalırsak, acaba neler olur
Kendi elimizle ölmediğimiz bir gelecekte
Bir gerekçe: Başkalarının üzüntüleri
Makul düzeye indirme teknolojisi
Lanet olsun hiç gelişmedi” (s. 17).

Şiirde okura sorular sorarak onlara uyarılarda bulunan, onlarla adeta konuşan şiirin şair öznesi, teknolojinin ölüm hakikati karşısında çaresiz kaldığını ve üzüntülere çözüm üretmediğini söyleyerek bilim çağının sürekli ilerleme ve gelişme idealini “Lanet olsun hiç gelişmedi” ifadesiyle romantik ironiye başvurarak tiye almaktadır.

“Ölümü şen kılan
Müzikler yayılan” (s. 27).

İroninin basite indirgeyici gücünden faydalanan şair “ölüm” ve “şen kılmak” gibi zıt kelimelerin birlikteliğinden oluşan ironi vasıtasıyla düşüncelerini somutlaştırmaktadır. Kelimelere yüklenen özel ve farklı anlamlar insanların içinde bulunduğu zıtlıkları ifade eder. Şairin insanın ölüm ve yaşam arasındaki çizgide değişen bakış açısına yönelik bu tavrı meydan okumaya dönüşen bir ironi örneğidir.

“Bir salıncak
Dünkü mutlu dakikamızla
Ölümün eşiğine geleceğimiz
Dakika arasında salınıp duran” (s. 42).

Ciddi bir meselenin şakaya vurulması ironik anlatımın gereğidir. Ölüm gibi mühim bir hadiseyi hafife alan şairin bu yaklaşımı açık bir şekilde ironiye örnektir:

“ARAYA GİREN SAHİPSİZ ŞARKI
Üç türlü hayat sigortamız var
Diyor sigortacılar
Ölüm en hesaplısı” (s. 53).

Sözcük düzeyinde zıtlıklardan oluşan ironiye yer yerilen yukarıdaki mısralarda yaşam yerine ölümü tercih eden bireylerin artışına dikkat çekilmiştir.

“Vatandaşlık numarası kalori cetveli üç öğün konserve” (s. 55) mısraında ironi yoluyla yaşam dinamikleri eleştirilmiştir.

Şiirde yer alan *Ölüleri Alış Veriş Listeleriyle Gömelim İsimli Öykü*'de ölümlerin alışveriş listesiyle gömülmesine yönelik teklif oldukça manidardır:

“Mademki ölüm bir mağaza yaşam alışveriş isteği
Alışveriş Listeleriyle gömelim ölümleri” (s. 81).

İronistin alaya alarak söylediği bu söz şiirin neredeyse büyük bir kısmında ortaya koyduğu yaklaşımı özetler mahiyettedir.

Sonuç

Cevdet Karal, *Alışveriş Listesi*'nde yaşadığı çağa yönelik düşünce ve eleştirilerini çoğunlukla ironiden ve kapalı söyleyişlerden yararlanarak dile getirir. Bireyin özgürleşme ve bireyselleşme arzusunun sonucunda gelişen modernizmin birey ve toplum nezdindeki etkileri şiirin başat konusudur.

Alışveriş Listesi'ndeki ironik anlatım kitabın isminde, şiirin başlığında ve ilk dizesinde kendini belli eder. Zamanın ruhunun yakalandığı şiirde toplumsal düzene, ahlâkî değişime ve yaşam tarzına yönelik eleştiriler içeren mısralarda abartma ve basitleştirme yoluyla ironik anlatım ortaya konulmuştur.

Şiirde çağın sorunlarının kaynağını hafife alarak ifade eden şair, gerçekliğin ciddiyetine alaycı bir tavırla yaklaşarak ondan uzaklaşmak ister. Özellikle birey ve toplum yaşantısına yönelik güven hissinin kayboluşu şairin ironik anlatımı tercih sebeplerindendir.

Şehirleşme, insanlararası ilişkiler, ekonomik sorunlar, hastalıklar, artış gösteren suçlar, ahlâkî yozlaşmalar, inanç zaafları, kadının metalaştırılması, zevk düşkünlüğü, yapaylık gibi hususlar şiirde sorgulayıcı ve eleştirel bir yaklaşımla dile getirilen sorunlardır.

Modern çağın getirdiği problemlerinin sebep olduğu mutsuzluk ve çaresizliğin eleştirildiği şiirde insanlığa umut olması adına metafiziğe dönüşün önerilmesi dikkat çekici bir çözümdür.

Zamanın tanıdığı olan şiirde şairin belirlediği modern insan için gerekli olan ihtiyaç listesini baştan sona okuduğumuzda modern hayattaki hüznün, hayal kırıklıklarının, inanç krizinin ironik anlatımla sunulduğunu söyleyebiliriz.

Şair, kelimelere özel anlamlar yükleyerek ironik anlatımını inşa etmiştir. Şiirde ironiyi sağlayan tekniklerden biri de zıt kavramlara ve durumlara yer verilen mısraların çokluğudur.

Şairin şiirinde toplumsal sorunları ironi aracılığıyla daha etkileyici bir biçimde dile getirdiğini söyleyebiliriz. Alışılmamış bağdaştırmalardan yararlanan şiirde şair, ironik anlatımı daha çok zıtlıklardan, basitleştirmelerden ve sıradanlaştırmalardan yararlanarak oluşturmuştur. Cevdet Karal'ın eleştirilerini ironi vasıtasıyla daha etkileyici ve çarpıcı bir şekilde şiire yansıttığını söyleyebiliriz.

Günümüz toplumunun bir fotoğrafı görünümündeki şiirde çağımızın sorunlarıyla alâkalı tespitlerde bulunan Cevdet Karal yorum ve eleştirilerinde ironik bir anlatım tercih etmiştir. Cevdet Karal için ironi, çağımızın bunalım ve sıkıntıların aşılması için kullanılan bir tekniktir. Çalışmada verdiğimiz örneklerin yanı sıra şiirde başka ironik anlatımların da olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Acar, B. (2018). Şiirin sert geri dönüşü: *Alışveriş Listesi*. *Star*. <https://www.star.com.tr/yazar/siirin-sert-geri-donusu-alisveris-listesi-yazi-1401235/> (E.T. 10.05.2023)
- Aktunç, H. (2009). İroni mi? Ben nereden bileyim?. *Kitaplık*, 123, 80-81.
- Bingöl, U. (2018). *Postmodern zamanın metal şairi (Murathan Mungan'ın şiirlerinde postmodernizmin izinde)*. (Ed. Kemal Timur, Fatih Atak), Akademik Kitaplar.
- Cebeci, O. (2008a). Tarihsel bir perspektif üzerinden ironi tür ve tekniklerinin gelişimi ve bazı uygulama örnekleri. *Cogito (İroni Özel Sayısı)*, 57, 87-104.
- Cebeci, O. (2008b). *Komik edebî türler*. İthaki Yayınları.
- Eagleton, T. (2003). *Estetiğin ideolojisi*. (Çev. H.H. Bülent Gözkan). Doruk Yayınları.

- Eliuz, Ü. (2016). *Oyunda oyun postmodern roman*. Kesit Yayınları.
- Eren, B. (2006). Cevdet Karal şiir dünyasını anlattı. *Haber7com*, <https://www.haber7.com/kultur/haber/169069-cevdet-karal-siir-dunyasini-anlatti>. (E.T. 10.05.2023)
- Gültekin, T. & Peker, B. (2016). Sanatta toplumsal eleştiri sürecinde ironi kavramı: dil ve söylem analizi. *İdil Dergisi*, 5 (19), 149-169.
- <https://sozluk.gov.tr/>
- Hüküm, M. (2017). Cemal Süreya şiirinde ironi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, XLII, 77-107.
- Karal, C. (1998). Sanatı savunmak. *Kaşgar*, 6, 11-12.
- Karal, C. (2018). *Alışveriş listesi*. Everest Yayınları.
- Kıraathane-İstanbul Edebiyat Evi, (2018). Metalaşan her şeye itirazı olan şiir. <http://kiraathane.com.tr/evden-haberler/metalaşan-her-seye-itirazi-olan-siir> (E.T. 10.05.2023)
- Kierkegaard, S. (2003). *İroni üzerine*. (Çev. Sıla Okur). İş Bankası Yayınları.
- Koç, O. (2016). Ülkü Tamer şiirinde ironi. *Turkish Studies*, 11 (10), 381-396. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9343>. (E.T. 10.05.2023)
- Koyuncu, İ. (2019). Cevdet Karal. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevdet-karal> (E.T. 10.05.2023)
- Orhanoğlu, H. (2019). Anlaşılmamanın kıyısında bir şair: Cevdet Karal. <https://edebiyatburada.com/hayrettin-orhanoglu-yazdi-anlasilmanin-kiyisinda-bir-sair/> (E.T. 10.05.2023)
- Şemsettin Sami. (1322/1905). *Kamus-ı fransevî*. Mihran Matbaası.
- Tuğluk, A. (2019). *İroni ve roman*. Efe Akademi Yayınevi.
- Tulum, R. (2022). Geçmiştekinden çok daha büyük bir yaratma ihtiyacı içindeyiz. *Cins*. <https://www.gzt.com/cins/cevdet-karal-gecmistekinden-cok-daha-buyuk-bir-yaratma-ihtiyaci-icindegiz-3487261> (E.T. 10.05.2023)
- Usta, Ç. (2005). *Mizah dilinin gizemi*. Akçağ Yayınları.
- Yavrı, G. (2022). Ahmet Mithat Efenedi'nin eserlerinde romantik ironi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers:
 1. Yazar/First author %50,
 2. Yazar/Second author %50.
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).